

В.Д. МУСІЄНКО,
к.т.н., доцент, Криворізький економічний інститут ДВНЗ «КНУ»,
А.Г. ПАНЧУК,
к.е.н., доцент, Криворізький економічний інститут ДВНЗ «КНУ»,
Л.М. ПАВЛЮК,
магістрант, Криворізький економічний інститут ДВНЗ «КНУ»

Вплив продуктивності праці на вартість промислового підприємства

Узагальнено теоретичну базу поняття «продуктивність праці» та визначено важливість зростання даного показника на підприємстві. Розглянуто динаміку зміни продуктивності праці на промисловому підприємстві та його активів, а також проаналізовано їхній взаємозв'язок.

Ключові слова: продуктивність праці, вартість підприємства, елементи підвищення продуктивності праці.

Обобщена теоретическая база понятия «производительность труда» и определены важность роста данного показателя на предприятии. Рассмотрена динамика изменения производительности труда на промышленном предприятии и его активов, а также проанализирована их взаимосвязь.

Ключевые слова: производительность труда, стоимость предприятия, элементы повышения производительности труда.

The theoretical basis of the concept of «productivity» and identified the importance of the growth of this indicator in the company. We consider the dynamics of changes in labor productivity in the industrial enterprise and its assets, and to analyze their relationship.

Keywords: labor productivity, value enterprise features improve productivity.

Постановка проблеми. Продуктивність праці – один із найважливіших економічних показників, що впливає на вартість підприємства і свідчить про збільшення його вартості. У широкому розумінні зростання продуктивності праці означає постійне вдосконалення людьми економічної діяльності, постійне знаходження можливості працювати краще, виробляти більше якісніших благ при тих самих або й менших затратах праці.

Зростання продуктивності праці забезпечує збільшення реального продукту й доходу, а тому воно є важливим показником фінансового стану підприємства. Кожне підприємство характеризується певним рівнем продуктивності праці, який може зростати або знижуватися під дією різноманітних чинників. Підвищення продуктивності праці є безперечною умовою прогресу і розвитку виробництва. Для підприємств створення необхідних передумов зростання продуктивності як основного джерела ефективного економічного розвитку та зростання вартості підприємства набуває першочергового значення.

Аналіз досліджень та публікацій проблеми. Проблема підвищення продуктивності праці стала предметом уваги багатьох зарубіжних дослідників, зокрема Д. Сінка, Ф. Тейлора, Г. Емерсона, Б. Генкіна, Р. Колосової, Р. Яковлева та ін. Серед українських дослідників істотний внесок у вивчення цієї проблеми належить А. Колоту, О. Грішновій, Б. Грабовецькому, М. Акулову, О. Іванілову, О. Іляшу та ін.

Водночас, незважаючи на значне коло досліджень, можна стверджувати, що в Україні сьогодні не вистачає системних досліджень у сфері продуктивності праці, що зумовлює втрату керованості процесами регулювання продуктивності праці на різних економічних рівнях, призводить до зниження вартості підприємства.

Метою наукової статті є встановлення впливу продуктивності праці на вартість підприємства та зростання його у майбутньому. В умовах посиленої конкуренції на ринках товару, послуг і праці великого значення набуває підвищення продуктивності праці на підприємствах, яке виявляється передусім у збільшенні маси продукції, що виробляється за одиницю часу за незмінної її якості, або в підвищенні якості і конкурентоспроможності за незмінної її маси, що виробляється за одиницю часу; зменшенні затрат праці на одиницю продукції. Це веде до зміни співвідношення затрат живої та уречевленої праці.

Виклад основного матеріалу. Підвищення продуктивності праці означає, що частка затрат живої праці в продуктах зменшується, а частка затрат уречевленої праці збільшується. При цьому загальна сума праці, яка міститься в кожній одиниці продукту, зменшується. Зростання продуктивності праці сприяє скороченню часу виробництва й обігу товару, збільшенню маси і норми прибутку [1, 4].

Основними функціями управління продуктивністю праці з метою збільшення вартості підприємства є визначення цілей, організація програми управління продуктивністю праці. Успішна реалізація довгострокових програм управління значною мірою обумовлена якістю процесу планування на ранніх стадіях розроблення програм, а також правильним виділенням елементів підвищення продуктивності.

Для підвищення продуктивності праці в умовах необхідно управляти змінами, тобто генерувати, мотивувати, стимулювати їх. Ці зміни мають сприяти як зростанню продуктивності, так і збільшенню обсягів виробництва, а потім зростанню чистого прибутку підприємства, що в сукупності призведе до зростання вартості підприємства [3].

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У теперішній час управління продуктивністю на вітчизняних підприємствах ускладнюється негативною дією таких факторів:

- низький рівень виробничих накопичень;
- розвиток інфляції;
- неефективна економічна політика держави;
- загальна криза народного господарства;
- енергетична криза;
- некерована платіжна заборгованість споживачів;
- невисокий рівень якості продукції;
- висока витратність виробництва продукції;
- технічна відсталість підприємств;
- стійке старіння основних виробничих фондів;
- незадовільне використання паливно-енергетичних ресурсів;
- практична відсутність диверсифікації виробництва;
- складне екологічне становище у великих промислових центрах [2, 5].

Для управлінського персоналу першочерговим є усунення негативного впливу вище перелічених факторів на підприємство та визначення резервів зростання продуктивності праці.

Резерви зростання продуктивності праці – це можливості більш повного використання продуктивної сили праці, всіх факторів підвищення її продуктивності за рахунок удосконалення техніки, технології, поліпшення організації виробництва, праці управління. Резерви тісно пов'язані з факторами зростання продуктивності праці. Якщо той чи інший фактор розглядати як можливість, використання пов'язаного з ним резерву – це процес перетворення можливості в дійсність [1].

Резерви зростання продуктивності праці класифікують за різними ознаками: за часом використання, за ознаками можливості їхнього використання, за напрямками роботи, за місцем виявлення і використання. Більш докладно класифікація резервів зростання продуктивності праці наведена у табл. 1.

Згідно з табл. 1 резерви зростання продуктивності праці можна підлити на дві групи:

- 1 група – резерви поліпшення використання живої праці (робочої сили) – це всі резерви, пов'язані з організацією

умов праці, структурою і розміщенням кадрів, створенням організаційних умов для безперебійної роботи, а також із забезпеченням досить високої матеріальної і моральної зацікавленості працівників у результатах праці;

- 2 група – резерви більш ефективного використання основних і оборотних фондів – це резерви кращого використання основних виробничих фондів (машин, механізмів, апаратури й ін.) за потужністю і за часом, а також резерви більш ощадливого і повного використання сировини, комплектуючих матеріалів, палива, енергії й інших оборотних фондів.

З метою забезпечення зростання конкурентоспроможності підприємства за рахунок зростання продуктивності праці необхідно брати до уваги резерви обох груп та застосовувати їх на практиці. Одним із найважливіших резервів зростання продуктивності праці є удосконалення структури кадрів, під якою розуміємо співвідношення чисельності окремих категорій промислово-виробничого персоналу.

Вимірювання продуктивності праці має ґрунтуватися на розумінні її економічного змісту та визначенні показників, які можуть характеризувати рівень продуктивності праці у часі і просторі. При цьому до методів вимірювання продуктивності праці висуваються такі вимоги:

- 1) одиниця виміру не може викривляти показники продуктивності праці;
- 2) повністю враховувати фактичний обсяг робіт і затрати робочого часу;
- 3) забезпечувати єдність методів вимірювання продуктивності праці;
- 4) показники продуктивності праці мають бути наскрізними, зведеними, порівняльними, мати високий ступінь узагальнення, бути універсальними у застосуванні [1].

На прикладі підприємства ПАТ ПВП «Кривбасвибухпром» здійснено аналітичну оцінку впливу продуктивності праці на вартість підприємства як одного з основних техніко-економічних показників за період 2002–2011 років [7].

Таблиця 1. Класифікація резервів зростання продуктивності праці

Ознака	Види резервів
За часом використання	Поточні резерви: можуть бути використані залежно від реальних можливостей протягом місяця, кварталу або року
	Перспективні резерви: їхнє використання передбачається в перспективі через рік або декілька років згідно з довгостроковими планами підприємства
За ознаками можливостей використання	Резерви запасу: наприклад, недовикористання устаткування чи потужності зі змінності роботи, вивчені, але ще не впроваджені передові методи праці
	Резерви втрат: втрата робочого часу (внутрішньозмінні і цілоденні простої, прогули і всі не передбачені планом неявки на роботу; непродуктивні витрати праці), брак, перевитрата палива
За напрямками роботи	Соціально-економічні: визначають можливості підвищення якості використовуваної робочої сили;
	матеріально-технічні: визначають можливості застосування більш ефективних засобів виробництва;
	організаційно-економічні: визначають можливості удосконалення об'єднання робочої сили і засобів виробництва
За місцем виявлення і використання	Народногосподарські: більш багаті природні ресурси і їхнє комплексне використання
	Галузеві: спеціалізація підприємств, концентрація і комбінування виробництва, удосконалення техніки і технології і ін.
	Внутрівиробничі: крім поділу на поточні і перспективні, вони ще поділяються на дві групи: резерви зниження трудомісткості продукції і резерви кращого використання сукупного робочого часу

Таблиця 2. Зміна показника продуктивності праці на підприємстві ПАТ ПВП «Кривбасвибхупром» за період 2002–2011 років

Рік	Товарна продукція підприємства, тис. грн.	Чисельність ПВП, чол.	Продуктивність праці, грн.	Абсолютне відхилення ПП від попереднього періоду, грн.	Відносне відхилення ПП від попереднього періоду, %	Абсолют. відхилення ПП від базового періоду, грн.	Відносне відхилення ПП від базового періоду, %
2002	163235,5	1509	108174,6	–	–	–	–
2003	178681,6	1524	117245,1	9070,5	+8,38	9070,5	+8,38
2004	250 423,2	1513	165514,3	48269,2	+41,16	57339,7	+53,0
2005	269846,4	1546	174544,9	9030,6	+5,45	66370,3	+61,35
2006	404025,8	1581	255550,8	81005,9	+46,4	147376,2	+136,24
2007	432699,4	1543	280427,3	24876,5	+9,7	172252,7	+159,23
2008	535 477,5	1460	312 290,7	31863,4	+11,36	204116,1	+188,69
2009	365 920,6	1224	298 954,7	–13336	–4,27	190780,1	+176,36
2010	252807	925	273304,8	–25649,9	–8,57	165130,2	+152,65
2011	292529,7	769	380402,7	107097,9	+39,18	272228,1	+251,65

Як бачимо з табл. 2, продуктивність праці на підприємстві ПАТ ПВП «Кривбасвибхупром» постійно зростає з 2002 по 2009 рік, і це є позитивною характеристикою діяльності підприємства та його вартості. Але в 2009 році відбулося зниження продуктивності праці на 4,27% – це пов'язано зі зменшенням чисельності персоналу та фінансово-економічної кризи в країні взагалі. Зниження продуктивності праці спостерігається і в 2010 році – тут скорочується і обсяг товарної продукції підприємства, і чисельність працівників на підприємстві. В 2011 році спостерігається збільшення продуктивності праці, але в той же час зменшується чисельність працівників, хоча зростає товарна продукція, але це можна пояснити тим, що товарна продукція виражена у вартісному виразі, відповідно зростання ціни на продукцію підприємства і вплинуло на зростання продуктивності праці підприємства.

Загалом у наведеному підприємстві існує проблема – це зниження продуктивності праці за останні три роки, що негативно впливає на діяльність підприємства. Існує необхідність виведення підприємства із кризового стану та зменшення впливу на нього негативних чинників як на макрорівні, так і на макрорівні.

Існує необхідність відобразити зміну продуктивності праці на підприємстві ПАТ ПВП «Кривбасвибхупром» за період 2002–2011 років із метою подальшого дослідження його взаємозв'язку з вартістю підприємства (рис. 1).

Тепер проаналізуємо зміну вартості активів підприємства, яка покаже нам залежність вартості підприємства від продуктивності праці [7] (табл. 3).

Як бачимо з табл. 3, вартість активів підприємства ПАТ ПВП «Кривбасвибхупром» за період 2002–2009 років постійно зростає, причому в 2009 році вона збільшилася на 380% у порівнянні з базовим роком – це було пов'язане зі зростанням обсягів виробництва у 2008 році, яке відображає показник товарної продукції в попередній таблиці. Та вже в 2010 році спостерігається значне зменшення активів підприємства, причому як оборотних, так і необоротних, дана тенденція спостерігається і в 2011 році, загалом за період з 2010–2011 років вартість активів підприємства знижується на 58,15%. Таким чином, ми прослідкували взаємозв'язок між різким скороченням показника продуктивності праці та вартості активів підприємства ПАТ ПВП «Кривбасвибхупром» за період 2010–2011 років – це пояснюється кризовою ситуацією, в якій знаходяться майже всі промислові підприємства України починаючи з 2009 року.

Для наочності побудуємо графік, на якому зображено зміну активів підприємства протягом 2002–2011 років, таким способом відобразивши взаємозв'язок зміни показника продуктивності праці та активів підприємства (рис. 2).

Для дослідження зв'язку між вартістю активів підприємства ПАТ ПВП «Кривбасвибхупром» та зміною показника продук-

Рисунок 1. Продуктивність праці на підприємстві ПАТ ПВП «Кривбасвибхупром» за період 2002–2011 років

Таблиця 3. Зміна показника вартості підприємства ПАТ ПВП «Кривбасвибухпром» за період 2002–2011 років

Рік	Необоротні активи, тис. грн.	Оборотні активи, тис. грн.	Активи підприємства, тис. грн.	Абсолютне відхилення активів від попереднього періоду, тис. грн.	Відносне відхилення активів від попереднього періоду, %
2002	70645	59222	129867	–	–
2003	69561	77224	146785	16918	+13,03
2004	76867	81032	157899	11114	+7,57
2005	78732	93457	172189	14290	+9,05
2006	81148	105307	186455	14266	+8,28
2007	78912	159759	238671	52216	+28,0
2008	92430	239237	331667	92996	+38,96
2009	85204	408296	493500	161833	48,79
2010	78989	240262	319251	-174249	-35,3
2011	74275	132244	206519	-112732	-35,31

Рисунок 2. Активи підприємства ПАТ ПВП «Кривбасвибухпром» за період 2002–2011 років

тивності праці протягом 2002–2011 років були побудовані графіки, на яких спостерігається різке зростання вартості активів підприємства в 2008–2009 роках, саме в цей період на графіку, що характеризує продуктивність праці, відображено найбільше значення даного показника, а в період зниження вартості активів у 2010–2011 роках відбувається й зменшення продуктивності праці на підприємстві.

Оскільки в останні роки відбувається зменшення показника продуктивності праці, для вирішення цієї проблеми підприємству необхідно змінити стратегію свого розвитку, використовувати агресивний підхід до утримання своєї частки ринку та збільшення обсягів виробництва, продуктивності праці і, як наслідок, вартості активів підприємства.

Висновки

Найкращим критерієм оцінки вартості активів підприємства є продуктивність праці, і найбільш швидким шляхом забезпечення закріплення його позицій на ринку є підвищення темпів зростання продуктивності праці. Вибір правильного методологічного інструментарію продуктивності праці сприятиме підвищенню рівня конкурентоспроможності підприємств через ефективне управління продуктивністю праці.

Ефективне використання персоналу на підприємстві здебільшого залежить від розроблених систем та чинників, спрямованих на підвищення продуктивності праці. Під продуктивністю праці треба розуміти співвідношення основних

результатів діяльності промислового підприємства до затрат праці персоналу на її здійснення у звітному періоді. Доцільним є і вибір елементів підвищення продуктивності праці задля забезпечення зростання вартості підприємства. На прикладі було досліджено стан продуктивності праці на підприємстві ПАТ ПВП «Кривбасвибухпром» та його взаємозв'язок із вартістю підприємства в період як кризової ситуації, так і докризової.

Список використаних джерел

1. Акулов М.Г. Економіка праці та соціально-трудові відносини: навч. посібник / Акулов М.Г., Драбаніч А.В., Євась Т.В. та ін. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 328 с.
2. Брич В.Я. Економіка праці та соціально-трудові відносини: Навч.-метод. посібник / Брич В.Я., Дяків О.П., Надвичиний С.А. та ін. – Тернопіль: ТДЕУ, 2006. – 373 с.
3. Завіновська Г.Т. Економіка праці / Завіновська Г.Т. – Навч. посіб. – К.: КНЕУ, 2008 – 143 с.
4. Калина А.В. та ін. Менеджмент продуктивності: Навч. посіб. – К.: МАУП, 2004. – 232 с.
5. Примак Т.О. Економіка підприємства: навч. посіб. – 5-те вид., стер. / Примак Т.О. – К.: Вікар, 2008. – 219 с.
6. Карась П.М., Гришина Л.О. Проблеми управління продуктивністю праці в промисловості // Економічні інновації. – 2010, №41. – С. 132–135.
7. Бази даних Сміда – smida.gov.ua/